

statim illustrabimus, & Gallus *Tuschelin*, vir excellentissimus, cujus memoria vel maxime meretur, quæ diligentius renovetur (d).

X.

Stibero Cancellario datus est successor HENRICUS SUEBELIUS s. SCHWEBEL, illius jam a septendecim annis collega consiliorum & laborum fidissimus. Hujus autem viri tantæ fuere laudes, ut is, inter omnes, qui Cancellarii dignitatem quondam obtinere summam, fere unus eum *Sitzingero* comparari possit optimarum artium studiis rerumque civilium prudentia, imo eum uti vitæ curriculo, ita negotiorum & laborum multitudine superaverit. Itaque non solum sua ætate a laudatissimo quoque laudatus præconem invenit virtutis *Pantaleonem Candidum*, Polyhistorum olim Bipontinum & ecclesiarum antistitem, sed etiam hoc seculo meruit elogium, quod ipsi vir literatissimus *Georgius Christianus Joannis*, avus mihi nunquam non pie nominandus, conscripsit. (b) Liceat mihi igitur, tum hoc transcribere correctius auctiusque, atque notulis & avi & meis (c) illustrare,

N

tum

-
- (d) Vide interea de viro isto *Freheri theatrum virorum eruditorum & Joecheri allgemeines gelehrten Lexicon*.
- (a) In carmine amplissimo, quod scripsit *in laudem Johannis I comitis palatini Rheni ducis Bavariae, & Biponti &c. anno MDCIV die XII Augusti pie defuncti &c. Biponti excud. Caspar Wittelius anno MDCV, L. IV, p. 66-68*.
- (b) In schediasmate *de eruditis qui apud Bipontinos cum maxime per quinquaginta vel plures etiam annos officii praefuere publicis memoriae Jo. Abr. Rauschii dioec. Lichtenberg. Antistitis & ecclesiae Baumholderensis reform. per LIIII annos Pastoris &c. sacro Biponti 1714 edito, n. II, p. 10-15*. Ad manus nobis est exemplar, ab ipso auctore curis secundis emendatum, quod sequimur.
- (c) Quarum illas stellulis, nostras literis notatas distinguemus,

tum illius attexere præconium, uti sic memoria tanti viri testimonio virorum fide omni dignissimorum confècrata jure ab omnibus intelligatur. Ita vero Joannis: „ Is namque to-
 „ tos LI annos trium serenissimorum serenissimæ familiæ Bi-
 „ pontinæ principum ducumque, WOLFGANGI, JOANNIS I,
 „ ET JOANNIS II, a consiliis fuit præcipuis juxta sanctiori-
 „ busque: collatus propterea a *Michaele Philippo Beuthero* (*)
 „ cum Bremensium quondam archiepiscopo *Adaldago*, quem
 „ trium pariter Othonum, patris, filii & nepotis per L. annos
 „ fa-

(*) *In homilia funebri memoriae ejus dicta p. 96. Quem tamen, dum Cancellarium eorum fuisse tradit Adaldagum, falli non est, quod dubitem. Bene Mallinckrot commentatione de Archicancellariis S. R. I. ac Cancellariis imperialis aulae p. 299 Colledorum archivi & cancellariae jurium ab amplissimo Wenckero editorum: Putarim potius, esse Adaldagum non Cancellarium, sed qui altior & sublimior gradus est, rerum summae praepositum fuisse, quem consilii sanctioris directorem sive praesidem vocamus. Eo enim nos vocant formalia Adami & Stadenfis verba, a Cranzio & Beyerlingo nimis late & ampliter exposita: praesertim cum diplomata taceant, nec haecenus, quod quidem ego repererim, Adaldagus aliquis in illis compareat, Adamus certe Bremensis, ad quem & Albertum Stadensem se refert lib. II Historiae ecclesiasticae cap. XIV p. m. 20. His tribus aequè fortissimis ac justissimis imperatoribus tam charus & familiaris erat praesul Adaldagus, pro virtutum merito & doctrinae magisterio, ut a latere eorum non vix aut raro divelleretur, sicut praecepta imperatorum ad nutum archiepiscopi disposita ostendunt. Albertus vero Stadenfis ad an. DCCCCLXI p. m. 217: His diebus annisque totidem Adaldagus archiepiscopus, apud quem summa consiliorum pendebat, in regno Italiae conversatus est, non sponte, inquam, sed quod a regum latere divelli non poterat, unde magnum ecclesiae suae lucrum paravit. Dein est ita, ut Mallinckrot dicit, ac argumenti haud levis loco urget, inter tot scilicet Ottonum diplomata privilegiaque, ne unicum quidem reperiri, sibi saltim ad id usque temporis non occurrisse, quod Adaldagus, tanquam Cancellarius eorum, recognoverit, ac manu sua subsignarit.*

„ familiarem, consiliorumque ministrum fuisse, historiae no-
 „ bis narrant. Fuit alioquin *Henricus* hicce *Suebelius* hone-
 „ stissimo apud nos loco natus. Quippe pater ei fuit *Joannes*
 „ *Suebelius*, Phorcensis, primus, ut *Buceri* verbis utar *Ca-*
 „ *pitonisque* (*), apud Bipontinos evangelista (d). Quem
 „ tametsi puer adhuc amisit, aliorum tamen ope beneficio-
 „ que bonis admotus disciplinis artibusque, & sapientiae præ-
 „ ceptis & scientia quam felicissime animum composuit. Et
 „ Argentorati quidem hospite usus est magistroque *Martino*
 „ *Bucero*, parentis olim amico, tantumque sub eo in lecti-
 „ one divinarum profecit litterarum, ut *Christophoro* postea
 „ *Hilspachio*, illustri scholæ Hornbacensis, ut modo dictum,
 „ rectori, *sacra* audiret *anchora*, *sacraeque scripturae reper-*
 „ *torium*. Inde in aliis tum Germaniæ, tum Galliæ aca-
 „ demiis legum studio tanta se dedit diligentia, ut anno
 „ MDLVII licentiam consequeretur, summos in utroque
 „ jure petendi honores. Domum reversus, anno statim se-
 „ quenti, qui LVIII fuit, consiliariorum numero adscriptus
 „ est (e) ab Heroe prudentissimo fortissimoque WOLFGANGO
 „ duce Bipontino: quem locum cum circumspecte, magna-
 N 2 „ que

(*) Illius quidem in epistolis ad Suebelium, quæ Suebelianas inter XLVIII est, p. 155 π , tum vero, quæ num. LIX præfert. p. 157 & num. LXXVIII p. 270; hujus in epistol. ad Suebelium, quæ LII est p. 270.

(d) Natus vero ipsi fuit d. 25 Aug. 1531 ex conjugē tertia *Catharina Burggravia*, cf. *Joannis in spicil. I. tabb. literarumque veterum &c.* Epist. ined. IX, p. 559 & 567.

(e) d. 14 Sept. 1558, quo eodem anno jam ante ipsum *Wenceslaus Zuleger*, juris licentiatus, & *Waltherus Drechselius* J. U. D. *Henricus de sancto Ingherto* d. 24 Aug. *Nicolaus de Harracort* d. 25 Nov. & *Maximilianus de Kraith* d. 30 Nov. in collegium consiliariorum recepti sunt. Quemadmodum ex illis *Suebelius* noster Cancellarii Bipontini, ita *Walth. Drechselius* Cancellarii Neoburgici honorem consecutus est. *Wenc. Zulegerus* vero dignita-

„ que industria ac fidelitate exornaret, gravissimis passim ad-
 „ hibitus est negotiis. Præter enim quod in Galliam modo
 „ delegatus fuit, modo in Belgium, modo ad alios regni
 „ Germanici principes ac ordines, anno MDLXIII Argentorati
 „ componendo religionis negotio una cum aliis (f) ad-
 „ motus est (*) Anno itidem LXVI Augustæ Vindelicorum in
 „ conventu ordinum imperii hero adfuit. Post, eo in Galliis
 „ immatura morte defuncto (g), illos interesse meruit, qui-
 „ bus, JOANNE I plenos pubertatis annos nondum ingressio,
 „ regendi ducatus Bipontini cura commissa erat (h). Quin
 „ an. LXX ad conventum Spirenses, an. XXVI ad Ratisbonen-
 „ sem,

tem præsidis in senatu ecclesiastico Heidelbergensi sub Frid. III electore magna cum laude tenuit, de quo cf. *M. Adami in vitis Illorum & polit. Germ.* p. 148-150.

- (f) *Wolfgango* nimirum a *Koeteritz* consiliario Neoburgico & *M. Cunmanno Flinsbach* theologo Bipontino vere erudito & pio, de quo vide *M. Adami vitas theol. Germ.* p. 219. cf. quæ supra in vita *Koeteritii* diximus.
- (*) Vid. *Michael Philippus Beutherus* (is namque auctor libri a *Pluccio* aliisque in *αὐτοβιοῖς* prætermissi) *im wahrhaftigen, gründlichen bericht von der zu Straßburg anno MDXCVIII in druck ausgegangenen veränderten Kirchen-Ordnung*, id est, in vera solidaque narratione de mutata, quæ anno MDXCVIII prodit, ordinatione Argentoratensi ecclesiastica, cap. II von der Borrede, artic. 8. p. 242; *Heilbrunner in Defensione principis Wolfgangi, von Herzog Wolfgangs confession* p. 209.
- (g) *Suebelius* antea etiam, dum consiliarii partes agebat, cum *Stibero* Cancellario, non solum *Wolfgango* duci gloriosissimo in condendo testamento illo celeberrimo, quod *Meisenhemii* d. 16 Aug. 1568 confectum est, adfuit, sed stilum quoque adhibuisse fertur. Sic quoque anno sequenti post *Wolfgangi* ducis obitum interfuit pactioni de exequendo testamento d. 23 Nov. 1569 initæ.
- (h) Collegas regentes habuit *Christophorum Landschad a Steinach*, magistrum aulæ, *Philippum a Gemmingen*, præfectum Novicæstallanum & *Jo. Stiberum* Cancellarium, quod ex modo laudato recessu executionis discere licet. Anno autem 1575 ipse *Joannes I* dux imperium suscepit.

„ fem, & anno LXXXII ad Augustanam missus, nusquam non
 „ industriæ, fidei, prudentiæ singularia reliquit monumenta.
 „ Anno LXXXV Cancellarii nomen munusque suo merito
 „ adeptus est, successor datus viro, dum viveret, celebri admo-
 „ dum amplissimoque, *Joanni Stibero*, quod quidem ad vitæ
 „ finem usque quam præclarissime administravit. Ceterum re-
 „ ligionis in negotio pronior eorum in partes, qui sacris secun-
 „ dum Helveticam utuntur confessionem, *Joanni I*, placitis
 „ eorum in templa scholasque introducendis occupato (i),
 N 3 „ præ-

- (i) Ante annum 1560 ecclesia Bipontina, quod jam aliquoties monendum duximus, pacifica & certe media erat; neque alia esse maximam partem poterat, quæ ad veram piamque mentem *Joannis Schwebelii* reformata, atque *Melanchtonis* discipulorum & amicorum curis maxime florebat. Scilicet contigit ecclesiæ renatæ Bipontinæ, ut non haberet antistites primarios, nisi eos, qui *Melanchtonis* sententias & moderationem seu lenitatem sequerentur. Tales fuere *Glaferus* Schwebelii & *Melanchtonis* familiaris, *M. Cunmannus Flinspach*, cum collega suo pastore Bipontino, *Mich. Hilspachio*, tandem *Pantaleon Candidus*; neque nostrates sibi adversariam habebant ordinationem ecclesiasticam an. 1557 publicatam, quippe quæ in doctrina de S. cœna mentem Lutheri ad verba institutionis solummodo se referentem exprimebat, nil curiosè definiebat, denique *Zwinglianorum* sententiam tantum damnabat five improbabat. Neque etiam *Jo. Marbachius*, qui ab an. 1558 in negotiis religionis a consiliis adhibebatur, vel tam intemperans, vel tam audax erat, ut pacem ecclesiæ nostræ turbare vellet. Verum idem post alias subinde induit formas. Quum enim ab obitu *Jo. Melanchthonis* controversiæ sacramentariæ vehementius agitari atque nova dogmata de ubiuitate & majestate humanæ Christi naturæ *Brentii* & *Andreae* auctoritate ad confirmandam & exaggerandam *b. Lutheri* de S. cœna sententiam subintroducî cœpissent, facile *Marbachius*, quem quidem virum pragmaticum, sed mediocriter doctum fuisse novimus, se in Suevorum theologorum partes pertrahi passus, quis suus jam esset de S. cœna sensus, libello de verbis institutionis adversus sacramentarios sub initium an. 1565, apertius prodidit. Quare cum *Andreae* quoque, quem *Wolfgangus* dux ordinandis ecclesiis Neoburgicis an. 1560 &

„ præter alios studiose navavit(n) operam, quin fovendis illis
 „ promovendisque nil quicquam in se desiderari passus est.
 „ Ipse

sequenti adhibuerat, tantum apud ipsum effecisset, ut Calvinianorum dogma proscripsum esse vellet, varii generis insidiæ ministris verbi divini Bipontinis, qui maximam partem in *P. Eberi* confessione acquiescere malebant, strui lites intendi, maleque sopiri coeperunt. Prævaluit tamen pars, quæ *Lutheri* sententiam ad *Melanchthonis* & *Eberi* mentem interpretabatur, donec JOANNES I dux sub auspiciis imperii sui *Jacobi Andreae* discipulum, *Jacobum Heilbrunner*, quem a concionibus aulicis haberet, una cum aliis Suevorum sapientia imbutis evocavit atque in ecclesiam Bipontinam admisit. Minus volupe est, omnes altercationes enarrare, a quibus nunquam feriabantur homines mysterium pietatis mysteriis scholasticis commutantes; qualia maxime referebantur ad quæstionem primariam: *An Christus homo in unione hypostatica cum Divina natura h. e. prouti cum filio Dei unitus est, sit altera Deitatis persona, atque adeo secundum humanam naturam, omnipotens, omniscius & ubique præsens cum Deo filio sit habendus?* quam *Heilbrunnerus* præco aulicus adfirmabat, *Candidus* antistes negabat. cf. *Heilbrunneri Apol. confess. Wolfgangi ducis* &c. p. 40 Tales erant sequelæ libri Torgensis sive potius formulæ concordiæ Bergensis, quam *Heilbrunnerus* recipi cupiebat, princeps vero tum sua & consiliariorum prudentia ductus, tum *Wilhelmi Hassiæ Landgravii* monitis cautus improbat, confessionis Augustanæ & ordinationis suæ ecclesiasticæ verbis continere omnes se jubens, cetera silentium imperans. Quibus mandatis cum parere nollet ecclesiastes aulicus, an. 1580 mense Febr. dimissus, mense tamen Aprili, *Christophori Landshadii*, curiæ olim magistri, nunc consilarii, qui ea de causa Heidelbergæ huc venerat, opera restitutus. Sed cum nihilominus pacis impatiens esset, d. 22 Jul. iterum amandatus est; post cujus discessum in dies progressa est altera ecclesiæ Bipontinæ reformatio, eaque tandem an. 1588 consummata, cum mense Aprili nova quædam catechismi explicatio, quam ipse *Joannes I* incomparabilis doctrinæ & pietatis princeps reviderat, præfatione sex horarum spatio proprio stilo exarata, quæ instar legis esset, munierat, atque tum germanice, tum latine edendam curaverat, in ecclesia Bipontina publicaretur. Qua

„ Ipse præter catechesin Heidelbergensem, quam ad unguem
 „ tenuit, *Joannis Calvini* institutionem Christianæ religionis
 „ tam

industria ipse princeps, comite semper *Suebelio*, hac in re versatus sit, ipsius *Pantaleonis Candidi*, episcopi tum *Bipontini*, verbis ex oratione *MSStæ de conventibus ecclesiasticis* d. 13 Apr. 1592 coram synodo *Biponti* habita defunctis efferre placet: *Fuit ipsius celsitudini jam tribus de viginti annis, ex quo ad gubernacula reipublicæ & ecclesiæ hujus ducatus sedere coepit; prima atque adeo vel unica cura, ut obortis per ascititios quosdam theologos quibusdam dissensionibus, controversiæ examinarentur, elucidarentur, expenderentur, & veritate indagata, falsitate deprehensa atque exclusa, componeretur. In hac re obtinenda nulli tempori, nullis pepercit sumptibus. Incredibile autem est, quantas in his certaminibus & collutationibus princeps ipse sustinuerit labores, vigiliarum, scriptionum, lectionum, quantum devoraverit molestiarum, quantum diligentiae, quantum Dei inspiratione solertiæ adhibuerit, dum nos contendentes audiret, sententias mitigaret, conditiones tolerabiles præscriberet, discrepantes nos couniret. Cum mire perplexum & erroribus refertum illud volumen concordiæ Saxonicæ tanquam pomum eridos nostris ecclesiis obiiceretur; non solum sæpius legit privatim princeps ipse, sed etiam nobis ministris coram aliquoties prælegit, & multa exterorum & suorum judicia de eo audivit, acquisivit. Atque horum certaminum σύναξη subinde factus circumspectior atque eruditior, locutiones de filio Dei cognoscere atque discernere facile potuit & ex eo fundamento ubiquitatis commentum mature improbare; & autores ejus ex suis ecclesiis eliminare coepit. Habita sunt in præsentia illustrissimè principis multa & crebra & prolixa & acria & aliquot sæpe septimanas durantia inter nos per XVII jam annos colloquia, syraxes & factæ scriptionum commutationes: Et deprehensa, Dei gratia, ubiquitatis vanitate, mysteriorum etiam doctrinam recte intelligere, ejusdem Dei auxilio coepit. Et sicut erroneas phrasæ mature explosit, & ex ecclesiis & scholis eliminari præcepit: sic demum & de *S.coena* veram sententiam publicavit. Et tunc igitur in singulis præfecturis pios & salutes conventus habuit, quibus coram interfuit, & singulorum confessiones audivit, cum quibusvis placide & pie contulit, egit, transegit, vim conscientiæ nul-*

„ tam diligenter curateque legit , animoque mandavit suo,
 „ ut imbibille videretur. Insigniores certe sententias immo
 „ integra libri capita , memoriter & ad verbum recitare po-
 „ tuit,

*lius intulit, cuilibet, quod sentiret, integrum permisit, atque ita
 Divina clementia ecclesias pie & orthodoxe reformavit.* Quatenus
 autem disciplina evangelii sic introducta & stabilita conveniat
 cum doctrina a *Jo. Suebello*, primo apud nos evangelista tradita,
 cognoscant ipsi lectores ex scripto quodam 1525 typis edito, quo
 utimur autographo: Hauptstück und summa des ganzen Evangeliums &c.
 Ita vero ille fol. 2 --- Da sollen wir Gott vmb seinen heylgen Geist
 bitten, der vns erleuchtet vnd sterket, inn dem rechten Christ-
 lichen Glauben, Blut vnd Fleisch würt nit thun, vnd sollen vns
 halten, an die zeychen, vns zur sicherung vnd gedechtnis ver-
 lassen, als eins der tauff, da wir in den todt Christi getaufft wer-
 den, vnd nemen je an, als der vns von Gott zu eiggen geben ist,
 durch den wir selig werden, vnd auch zum exempel, das wir
 jm das creutz hellfen tragen, das ander sein leib vnd blut, zu
 gedechtnis seins leydens, vnder brot vnd wein verlassen das wir
 den glauben sterketen, vnd nit zweyffelten, sein Leib sey für
 vns geben, sein Blut für vns vergossen, dann handelt der gläu-
 big mit liebe gegen dem nechsten, wie Gott mit ihm bedarff kei-
 nes trangs, thut alles frey vnd willig, Gott zu lob, vnd dem
 nechsten zu güt.

Iterum ille fol. 12, § vom Tauff. Vnnd des hat vns Christus durch ge-
 wisse zeychen vnd Sacrament versichert, wie auch Gott offtermals
 zu seinen verheßungen eusserlich Zeychen gethan hat, den
 glauben damit zu bestetigen &c. Tandem fol. 14, § vom Sacra-
 ment des heylgen leychnams vnd bluts Christi vnser Herr. Das an-
 der zeychen, ist das heylig Sacrament seines heylgen Leibs vnd
 Bluts, vns im nachmal vnder Brot vnd Wein verlassen, das er mit
 so hochtröstlichen Worten eingesetzt hat, sprechen, --- Wie solt
 nit vnser glaub gesterkt, vnd wir getröst werden, so wir hören,
 das Christus sich für vns geben hab, sein Blut für vns vergossen
 zu vergebung vnser Sünd, vnd empfaen daruff das Sacrament &c.

Ceterum qui historiam rerum in ecclesia id temporis gestarum, le-
 gant præ ceteris tum *Heilbrunneri* librum mox plenius adducen-

„ tuit , ut suo nobis testimonio confirmat *Beutherus* (**).
 „ Tum vero ratus , se communi causæ hoc ipso non parum
 „ consulturum , parentis sui *Joannis Suebelii* scripta luci ex-
 „ posuit publicæ. Primum quidem an. XCVII tum ab eo ,
 „ tum ad eum scriptarum centuriam , cui vitam patris præ-
 „ misit (o) , dein eodem adhuc anno partem primam scripto-
 O „ rum

dum , tam *Pant. Candidi* carmen *de vita Joannis I* supra laudatum , quippe cujus Lib. II, III, & IIII duces Cancellarium & se ipsum egregie defendit , tum (*Mich. Phil. Beutheri*) librum *de ordinatione eccles. Argentor.* heri sui jussu editum sepiusque a nobis adductum , tum scripta omnia *Schwebeliana* , quorum indices statim commemorabimus. cf. quoque *Hospinianum in concordia discordie* cap. LI, & *Hutterum in concordia concordie C.LI.G.C. Joannis in vita breviori Germanica Joannis I, ducis Bipontini, Koelerum in delic. numismat.* Tom. XII, Diss. 39. p. 305-312, ut alios taceam.

(*) *Beutherus* in *homil. funebr.* p. 62, cui adde *Candidum*.

(**) p. 62. seq.

(o) En titulum libelli integrum! *Centuria epistolarum theologicarum ad Johannem Schwebelium ante annos LXXV ecclesiarum illustrissimi ducatus Bipontini præsidem a Philippo Melanchtone Buzero, Capitone, Hedione, conventu Argentinensi, Pellicano, Gerbelio & aliis: ab anno Christi 1519 usque ad annum 1540. De rebus gravissimis, necessariis ac utilissimis: cum descriptione vite Johannis Schwebelii: gemino personarum & rerum indice: additis argumentis singularum epistolarum, iisque secundum annorum seriem ordine distributis. Ex typographia Bipontina per Casparum Wittelium MDXCVII.* Retulit vero hanc syllogem *Jo. Vogt* in *Catalogum historico-criticum librorum variorum*, sub voce *epistolarum &c.* edit. III, p. 259 sq. Laudavit vero hanc syllogem etiam cl. *Jo. Henr. a Seelen*, rector Lubecensis, in *præf. ad Philocaliam epistolicam &c.* itaque p. 3 de ea censuit: *Quemadmodum vero hæc collectio rarissimis omnino accensenda, ita non impedit editoris plurimorumque auctorum vel clandestinus, vel apertus calvinismus, quo minus in eadem multa reperiantur commemorabilia, quæ modo hujus, vel illius sensa animi manifestant, modo dogmata sanctiora aut impugnata, aut defensa sistunt, modo historiae seculi, quod sacrorum emendatio reddidit illustre, lucem accendunt.*

„ rum illius lingua Germanica exaratorum ; cui vitam pa-
 „ tris vernacula præfixit (p). Tum anno insequenti XCVIII
 „ partem alteram scriptorum horum Germanicorum (q), &
 „ tandem an.MDCV, 8, peculiarum scriptorum illius Latino-
 „ rum

(p) Inscibitur prima hæc pars his verbis : *Der erste theil aller teutschen Bücher / des gottseligen Lehrers Herrn Johannis Schwebelii, welche er, als der ersten Evangelischen Prediger einer, in dem hochlöblichen Fürstenthum Zweybrücken daselbst von anno Christi 1522 bis auff daz Jahr 1540 geschriben : daraus der Zweybrückischen Kirchen zu derselbigen Zeit einhällige Gleichfermigkeit in Religionsfachen, mit den andern dazumahl im Leben gewesenenen Sächsischen Theologis, als Luthero, Philippo Melanchtone &c. Sonderlich aber auch den Oberländischen und Straßburgischen als Lellio, Capitone, Bucero, Hedione, vnd andern, die zu derselben Zeit neben ihnen, gleiche Lehr öffentlich geführet, klürlich zu sehen. Getrukt zu Zweybruk durch Caspar Wittel. Anno MDXCVII. 8v. Etiam hunc librum æque & fyllogen epistolicam recenseris videas in Vogtii Catal. libr. rar. l. c. & Thesauro bibliothecali T. I, p. 101 sq. & 331.*

(q) Hoc titulo : *Der ander Theil aller teutschen Bücher vnd Scrifften, des Gottseligen Lehrers, Herrn Johannis Schwebelii: welche von ihm in dem hochlöblichen Fürstenthum Zweybruk, zwischen anno Christi 1530 vnd 1540 geschriben. Daraus nicht allein der Zweybrückisch, sondern auch der Sächsischen vnd Oberländischen, bevorab der Straßburgischen Kirchen Gelegenheit, vnd allerley Tractationes so sich vnder den fühnehmsten Doctoribus derselbigen, in Religionsfachen, verlossen haben, klürlich zu befinden. Getrukt zu Zweybruk durch Caspar Wittel. Anno MDXCVIII. Opera hæc germanica Schwebelii rarissime hodie inueniri suo jam tempore monuit perillustris Seckendorffius. Hist. Luth. Lib. I, §. LXXXII addit. 1 (b) p. 131, ubi tamen minus recte illa Biponti 1605 excusa, & Jo. Schwebelium a Ludovico electore palatino Heidelbergam an. 1623 vocatum esse docet. Neque vero his duobus voluminibus omnia continentur scripta Jo. Schwebelii Germanica, sed obvia mihi fuerunt & alia auro cariora, ipsa illius ætate excusa, quæ alibi diligentius notanda erunt.*

„ rum syllogen (r). Fuere quidem inter theologos adversa-
 „ rios nonnulli, qui dubitarent, utrum Cancellarius noster
 „ literas istas bona integraque fide ediderit, ut *Jacobus Heil-*
 „ *brunnerus*, ecclesiastes olim hic loci aulicus, isque non
 „ incelebris, in *apologetico pro Wolfgango duce vernaculo fer-*
 „ *mone scripto p. 133 & seqq. (*)* tum excellentis doctrinæ
 „ vir, & theologus Giessensium quam præclarissime meritus,
 „ *Joannes Henricus Maius*, in *adnotat. ad vitam Reuchlini p.*

O 2

„ 71

(r) Quæ latine scripsit, lucem videre an. 1605. h. t. *Domini Johannis Schwebelii insignis illius apud Bipontinos ante complures annos theologi, & ecclesiarum tunc reformatarum antistitis, scripta theologica atque tractatus absolutissimi, de præcipuis ac difficilioribus S. scripturae locis, atque tunc in religionis dissidio atque negotio agitatis controversiis, Biponti ex typographia Caspari Wit- tel. MDCV 8.* Rarioribus illis scriptis hoc ipsum etiam rarius est. Atque idem scriptum est *Pars prima operum theologorum.* Scilicet cum epistolarum theologiarum centuria id temporis paucos invenisset emtores, editor filius eam denuo scriptis latinis tanquam alteram partem adiciendam censuit.

(*) Libro, quem semel iterumque jam adduximus, titulus est : *Verantwortung des weil. Durchlauchtigen Fürsten und Herrn, Herrn Wolfgangs, Pfalzgrauen bey Rhein &c. hochseel. ged. christlicher standhafter Glaubens-Bekennniß: wider etliche von seiner Fürstl. Gnaden in offenen Druck ausgesprengte Verleumdungen: samt ausführlichem Bericht von andern hierzu gehoerigen Religions-sachen. Aus hochdringenden, in der Vorrede angezeigten Ursachen und sonderbaren Befehl des Durchl. Fürsten und Herrn Philipps Ludwigen, vnd Otho Henrichen Gebrüdern, Pfalzgrauen &c. gedruckt Lauingen durch M. Jacobum Winter, anno domini MDCIV.* Qui liber cum raro obvius sit, hoc minus mirandum, quod diligentiam *Ludovici Melchioris Fischlini in memor. theologor. Wirtemberg. p. 1. p. 230* effugerit. *Vincentio Placcio in Pseudonymis ex symbola Diecmanniana num. 1371 p. 364 & num. 1514 p. 407* memorari videas, ut tamen ceteros inter *ἀναγνῶντες* auctorem haud detexerit.

„ 71 & seqq. „ (s) Hactenus *Joannis*. An vero credibile est, virum fidei spectatissimæ, atque ob illam & pietatem non minus, quam prudentiam ducibus carissimum, literas patris a se editas interpolare studuisse? Ex se illum metiebantur theologi ipsi quondam adversantes; quem quippe ode- rant, quod exemplo primorum evangelii restituti assecla- rum suum iudicium in amplectenda ejus doctrina sequi ma- luit, quam theologorum concertantium auctoritatibus fasci- nari, sibi & officio parum satisfacere. Itaque jam tum *Candidus* antistes Bipontinus summo jure eum adversus ca- lumnias defendit, atque præ ceteris egregiis viris, quos Jo- annes I dux habuerat a consiliis, prout meritu erat, laudavit.

Est

- (s) Quibus duumviris scribimus supplementum *Ott. Frid. Schützius in vita Dav. Chytræi Hamburgi 1722 edita L. IV, epimetr. §. IV. p. 140*, ubi fidem ejusmodi collectionibus epistolice derogare cupit, cum *Cryptocalvinistarum versutia subdola, in exornandis ejusmodi figmentis, documento non uno ex historia illius temporis pateat*. Eandem, pergit ille ob causam *Johannis Schwebelii epistolæ, quas filius Henricus, Bipontinus Cancellarius, edidit, a malæ fidei suspitione propius absunt, cum inter omnes constet, filium in gratiam sacramentariorum, earundem non alia de causa editionem suscepisse, quam ut parentem suum cum Zwinglio & Doctoribus Helueticis idem sensisse, nostratibus persuaderet, de cujus tamen religione, Jo. Henr. Majus in vita Reuchlini p. 68-78 longe meliora ex indicis certioribus aliis, luculenter evicit*. Ergo *Schützius* iudicium sequitur illud *Maji*, hic vero postquam inclementer dixerat: *Ita audacter calumniatur & parentem suum & Argentinenses theologos degener filius Henricus Schwebelius J. U. L. Cancellariusque Bipontinus &c.* Tandem ex ipso illo *Heilbrunneri* adversarii Apologetico calumniarum pleno *Suebelium* nostrum falsitatis convincere studet. Loquitur autem Cancellarii scopus maxime conformitatem ecclesiæ Bipontinæ cum prisca Argentinensi ad mentem *Buceri & Melanctonis* cet. conformata. Itaque cavillantur, qui statum controversiæ variare cupiunt, triumviri illi, qui veneranda theologorum specie assumpta, rabulas personatos agere ipsi hand erubescunt. Sed de his ab alio disputa- bitur, cf. interim, quæ supra in vita *Schorrii* passim diximus.

*Est prior hos inter, juris consultus, & idem
 Ipsi Wolfgango longe carissimus olim,
 Cor ducis, osque simul defuncti, & principis hujus
 SCHWEBELIUS senior, nulli virtute secundus
 Quem pius est magno princeps complexus amore.
 Inter praeclaros fuit unus & ille, regentes,
 Quos dixere viros, duce adhuc impube Johanne.*

*Ille vir advertens, praesentia spiritualis
 Quod Christi in coena cum sensu congruat ipso,
 Symboli Apostolici, cui nec mysteria sacra
 Nec carnis Christi communio vivida pugnet:
 Non potuit dogma hoc non tota mente probare.
 Quod verum & reperit, fuit ausus sponte fateri.
 Sana nec in tenebris voluit documenta latere.*

*Huic septem integrae sunt acta decennia vitae,
 Messibus adjunctis ternis, qui lustra senator,
 Pene novem fuit, & cancellis praefuit idem:
 Quem pietas animi excellens, humanaque morum
 Ornat amabilem gravitas, vultusque verendus,
 Et nunc ille quidem digno celebratur honore,
 Integer & sensus animis & corpore vires,
 Actate, eloquio, virtute & pectore Nestor.*

*Quae juvenis subiit, senior quoque munia praestat.
 Usque adeo cani non imminuere vigorem.
 Cur aliquis meritis defraudet laudibus illum?
 Cui venienti ultro assurgunt juvenesque senesque
 Et canos merito cujus venerantur honore.*

*Nemo illi affingat animum sub vulpe latentem,
 Aut polypi varios simulantem more colores,
 Cum nil candidius, nil sit sincerius illo.
 Quique secus loquitur, quam pectore sentiat, illum
 Ceu diras Erebi portas impensivis odit.*

*Non nobis ipsismet nascimur, ante sed omnes,
 Prima Deus nostri sibi commoda vendicat ortus,*

Altera dein patriæ tellus, dulces & amici.
 Hoc quoque Schwebelius celebri se nomine jactat.
 Ille Dei miro flagrat succensus amore:
 Ille duci multum Wolfgango profuit æquis
 Consiliis, multum ille duci natoque Johanni
 Profuit, & patriis bona plurima contulit oris.
 Eximia commune bonum est vir ab arte politus.

Ut taceam, quantas Christi illi ecclesia grates
 Quæque jacet schola ad Hornbachias celeberrima ripas
 Debeat: (hanc etenim magno dignatus amore est),
 Illius accessu studia observata frequenti,
 Et mores juvenum inspiciens, curasque docentum
 Addidit ingenuæ calcaria fida juventae.
 Cum quo jam centum & decies prope quattuor, ipse
 Quæ quovis illic examina longa trimestri
 Sunt habita, audivi, morum consultus & artis (t).

Sed omittimus reliqua, quæ ad defensionem Suebelii
 adversus Heilbrunneri convitia in Apologetico Wolfgangi du-
 cis eidem facta dixit minus leniter, & ad alia gratiora nos
 convertimus. Neque enim existimandum est, Schwebelium
 unum consumsisse ingenium in componendis religionis nego-
 tiis, quorum cura penes Cancellarios præcipua esse debebat.
 Sed deceptam ejus sapientiæ etiam ferimus plurimas easque
 & salutare & amplas ordinationes, inter quas mihi visæ
 sunt quatuor potissimum commemoratu dignæ. Prima est
 am-

(t) Quotcunque enim a condita illustri schola consiliis præfuere pub-
 licis Cancellarii, illi vel maxime istam fovendam curandamque
 duxerunt, neque unquam non ejus examinibus cum ceteris vi-
 sitoribus interfuere. Laudantur vero eo nomine a majoribus no-
 stris Sitzingerus, Suebelius hic senior, Hofmannus & Suebe-
 lius junior; hoc autem seculo in literis tuendis maxime elabora-
 vit Nicolai a Greiffencranz. Atque nobis olim gratulabuntur
 posterum illustre Borngesseri patrocinium,

amplissima cancellariae ordinatio (Cansley = Ordnung), digna sane principe sapientissimo, digna Cancellario prudentissimo fidissimoque, Biponti d. XXVII Jan. an. CIOIOLXXXVI, adeoque primo, quo *Schwebelius* Cancellarii provinciam administrabat, anno perfecta & promulgata, quæ LXIII articulis sive membris tam consiliorum ordinem rerumque tractandarum rationem, quam singulorum, qui in illis versabantur, administratorum, partes & officia præscribit. Altera est *ordinatio metallica* d. 15 Jul. an. CIOIOLXXXIX publicata, quæ LX articulis comprehensa in locum *Wolfgangianæ*, in vita *Stiberi* a nobis memoratæ, substituebatur emendatior. Sed utraque hæc lex & cancellariæ & rei metallicæ nonnisi scripta mansit. Typis vero etiam mandatæ prodire duxit 1) ordinatio curiæ superioris, *Houe Gerichtsordnung &c. Wie forthin an ihrer Fürstlichen gnaden Hoffgericht, des Fürstenthumbs Zweybrücken in Rechtlichen Sachen procedirt vnd gehandelt, auch die ergangene Vrtheil exequirt vnd volnuzogen sollen werden. Gedrukt zu Zweybrük, durch Caspar Witteln. Anno CIOIOCV.* Eodem anno hac in urbe alia excusa est ordinatio. *Eheordnung des Fürstenthumbs Zweybrücken. Item, Ordnung wie künfftig im Fürstenthumb Zweybrücken, die Hurerey vnd Unzucht an Ledigen vnd Ehelichen Personen zu straffen.* Binæ hæc ordinationes d. XIII Maji a *Johanne II* duce approbatæ leguntur. Taceo cetera a viro egregio, maxime sub auspiciis *Joannis I* sapientissimi principis, præclare gesta. Habuit autem collegas consilii præsides, quos Hofmeister vocant, nobilissimos æque & doctissimos, post *Wolfgangum Wambold ab Umstatt*, tum *Lutherum Quadium de Landskron* (u), tum *Christophorum de Bernstein* supremum

(u) Obvius is mihi fuit persona ista primaria indutus jam an. 1584 ad finem usque an. 1587. *Humbractus* in *tab. geneal.* Quadorum altera eundem an. 1586 obiisse minus recte tradit.

premiū & aulæ & rei venatoriæ præfectum (x). Denique
Joannis elogio Schwebeliano hunc imponit finem : „ Fuit
 „ alioquin noster hic Suebelius, præter insignem doctri-
 „ nam, facilis comptæque eloquentiæ; ore Græco, Latino,
 „ Gallico, si quis alius promptus: prudens adhæc consilioque
 „ præditus.

„ Obit tandem placide, nec sine multa pii, meritoque
 „ Servatoris quam confidentissime subnixi animi significatione,
 „ a. d. III non. Januar. an. CIOIOCX, & sepulturæ locum
 „ invenit Biponti, in templo oppidano, ab duce Alexandro
 „ condito; ubi hoc ei scriptum *επιταφίον*.

MEMORIAE SEMPITERNAE
 NOBILIS ET AMPLISS. V.
 HENRICT SCHWEBEL J. U. L.
 JOANNE SCHWEBEL PATRE
 THEOL. PIETATE ET DOCTRINA INSIGNI
 NATI ANNO A NATO CHRISTO MDXXXI,
 DIE XXV AUGUSTI
 PATRIAE SUAE PATRIBUS TRIBUS
 WOLFGANGO, JOANNI F. JOANNI N.
 COMITIB. PAL. RHENI ETC.
 A CONSILIIS ET CONSILIORUM PRAESIDIS
 ANNIS LI MENSIB. III DIEB. XIX
 FIDE IN PRINCIPES IPSOS DEVOTI
 JUSTITIA MODERATIONE ET BENEVOLENTIA
 IN OMNES LAUDATISSIMI
 LINGUA PATRIA LATINA GALLICA
 JUXTA DISSERTISSIMI
 ANN. CHRISTI MDCX AD D. II JANUAR.
 AETAT. LXXVIII MENS. IV D. VIII DEFUNCTI

ET

(x) Is quum jam ante fuisset venatorum magister, ab an. 1588 ineunte
 etiam curiæ aulæque magisterium exercere cœpit, tandem vero
 idem dimisit, ac præfecturam diœceseos Birckenfeldensis susce-
 pit; quo facto in ejus locum suffectus est *Hugo Fridericus Zorn*
a Bulach.

* *) o (* *
 ET
 MARGARETHÆ SEMLERIAE
 ANN. PLUS XLVIII CONJUGIS FIDISS.
 POST LXV AETATIS ANNUM
 ANNO DN. MDCVII D. XXVII DECEMBR. MORTE
 PRAEVENTAE
 TOT TANTISQUE BONIS CUMULATISS.
 MODO QUOD MORTALES
 QUALIS TU QUOQUE QUISQUIS VIATOR
 DEINCEPS IN CIVITATE CAELITUM
 PERENNABUNT.

Sed superfunt quædam, quæ de ejus vita privata familiae scitu haud injucunda sunt. Tanta scilicet is sua ætate florebat laude meritorumque fama, ut ipsum tum laudatissimus princeps, Joannes Casimirus, tutor Friderici III electoris Palatini & terrarum archipalatarum administrator, vi juris regii Palatinorum comitum, nobilitatis imperii prærogativa an. CIOIOLXXX donaret (y), sed etiam Carolus II dux Lotharingæ diplomate nobilitatis Nancii d. XXVI Jan. an CIOIOLXXXI ornatum esse vellet. Verum Cancellarius noster modestius honorificis istis laudum suarum testimoniiis ipse usus, quamvis patrimonium satis lautum (z)

P reli-

-
- (y) Confirmavit dein genti Suebelianæ eandem an. 1612 Joannes II, dux Bipontinus administrator archipalatinus, quum vicariatum imperii gessit.
- (z) Lautum illud maxime erat beneficio amplissimo Weiskirchenfi. Quum enim Cancellarius noster redditus CX florenorum feudales ex fisco principali quotannis percipiendos habuisset, fors xxxii centum florenorum ipsi roganti soluta est, quam impendebat in coemendis variis prædiis in feudum substituendis. Itaque emit feodum Bipontino-Veldentinum, quod habuerat ante *Georgius de Fechenheim* in castro & vico Weiskirchen, villaque Eppingen in comitatu Bitenfi; itemque si a Wolfgango de Bedburg comparavit prædia in Meglingen & Weltersweiler ejusdem ditionis.

relicturus esset liberis, hos tamen in novis titulis gloriosos fieri noluit. Qui enim nihil in hac vita præter artes virtutemque prædicabile & gloriandum duxerat, is liberos, laudis virtutisque paternæ & avitæ heredes, relinquere maluit. Connubio autem coit, quod ex epitaphio allato jam patet, cum *Margaretha Semleria*, *Conradi Semleri*, civis inter Francofurtenses admodum spectati, & *Catharinae* ab *Offenbach* filia, anno CIOIOLVIII die XXV Junii WORMATIÆ ducta,

Qua occasione data haud absonum videtur, quædam de Weiskircha diligentius narrare, quam ab ill. *Schoepfluo Alsat. illustr.* T. II, p. 251. Arx vero illa media fere via inter Hornbacum & Bitim posita patrimonialis quondam fuerat gentis equestris *Harnaschiorum*, qui inde dicebantur *de Weiskirchen*. Ex ea jam gente Gerhardus an. 1360 Walramo comiti Bipontino semissem castri obtulerat in feudum, ad quam dein nescio quo tempore & altera pars feudi nomine accessit. Post Harnaschiorum excessum obvenit Weiskircha *Eschiis* & *Durckheimis* equitibus, qui eam ita inter se dividerunt, ut quisvis dimidiam haberet. *Eschiorum* semissem cessit tum *Fechenheimis*, atque circa an. 1586 a Georgio supra dicto venditus est *Henrico Schuebelio*, Cancellario Bipontino, qui illum d. 9. Jan. 1587 una cum aliis prædiis in feudum oblati a Joanne I. duce Bipontino recepit. Habuit is etiamnum condominum *Cunonem Ekebrecht de Durckheim* sed an. 1607 ab hoc quoque etiam alteram feodi Weiskirchensis partem sibi suæque genti comparavit. Retinuit vero Weiskirchense æque & cetera beneficia, quæ habebat Hornbaci, & alibi, hereditaria, Suebeliana familia usque ad an. 1661, quo, cum ea jam in plures abiisset ramos, illa omnia consentiente duce per emtionem venditionem transiere ad *Jo. Frey*, archiatrum Bipontinum, qui eadem anno sequenti pari titulo reliquit possidenda *Jo. Mullero*, commissario dicecesis Lichtenbergensis, qui æque & filii ac nepotes inde vocati sunt *Müller von Weißkirchen*. Tandem cum *Jo. Mulleri* nepos *Henricus Ernestus* diem supremum obiisset, transiit Weiskircha cum ceteris beneficiis ad illius ex sororibus neptes, quarum altera *Maria Magdalena de Brand* nupsit *Carolo Francisco de Jungkheim* alteram *Magdalenam de Sauerbronn* duxit *Josephus de Clemmery*, consiliarius præfecturæ Lotharingicæ Sargemundanæ, qui hodie vasallorum senior est.

ducta, ex qua plurium liberorum pater factus, florentissimam post se reliquit familiam; cujus partem schemate adjecto complectimur, aliam vitæ filii, Jo. Henrici, Cancellarii subjungemus.

Placet *Henrici Schwebelii* vitæ aliam adungere eamque ab avo meo *G. C. Joannis* descriptam: *Galli Tuschelini*, J. U. D. & consiliarii Bipontini (a), quem iste ab an. CICIOLXI (b) proximum a se collegam habuit, viri ita bene de republica nostra meriti, ut omnino ejus memoria hic renovari mereatur; præsertim cum absente Cancellario vices illius subinde in senatu gesserit (c): „GALLUS TUSCHELIN, Nürtingæ, ducatus Wirtenbergici ad Nicrum oppido, natus an. CICIOLXXXI. Patrem habuit *Conradum Tuschelin*, loci per annos XXXX consulem, ex senio tandem cæcum, nihilominus tamen officii sui partibus cum laude defunctum; matrem vero *Walburgin Mainradiam*, civis Wirtenbergici honesti filiam. Ab his puer bonæ indolis Argentoratum missus, & in convictum datus fuit patruo, *Joanni Tuschelino*, lcto perquam celebri, & tum Caroli V imperatoris,

P 2

„ tum

-
- (a) Scripsisse eam videtur *Joannis* præeunte maxime *Paulo Frehere* in *theatro virorum erudit.* P. II, Sect. IV, p. 953, unde etiam desumpta est notitia, quæ de illo legitur in *Lexico eruditorum Joacheriano* edit. noviss. Nonnulla tamen ex *orat. funebri de vita & obitu &c. Jo. Roberti Tuschelini J. U. D. & Marchico-Badensis consiliarii habita XII Cal. Mart. a M. Georgio Hehlio, in ill. Gymn. Durlac. Prof. Durlaci an. 1629* excussa aliisque documentis curatius in notis dicemus.
- (b) Die nimirum Laurentii, h. e. d. 10 Aug. an. 1561 datæ sunt literæ, quas dicunt vocationis.
- (c) Primo statim anno muneris sui literis Neoburgi d. 13 Dec. datis, absentis cancellariæ directoris Jo. Stiberi vices agere jussus est.

„ tum reipublicæ Argentoratensis a consiliis (*). Ibi cum in
 „ studiis humanitatis ac bonarum artium fundamenta po-
 „ fuisset, juris se consecravit scientiæ, eique in variis tam
 „ intra, quam extra Germaniam academiis tanta operatus
 „ contentione est, ut summis in Ictorum ordine honoribus
 „ dignus fuerit habitus. Domum reversus WOLFGANGO,
 „ comiti Palatino ad Rhenum, ducique Bipontino, heroi
 „ laudatissimo juxta doctissimoque, a virtute, doctrina, lin-
 „ guarum notitia, moribusque commendatus (**) ab eo
 „ circa annum CIOIOL in consiliarium fuit adscitus, quo mu-
 „ nere quum singulari fungeretur fide atque industria, eun-
 „ dem locum etiam post apud Joannem I tenuit (d) alia in-
 „ ter an. CIOIOLXXXII, cum herus Aquensibus sacrorum
 „ emendatorum a duce Juliacensi obtinuisset exercitium, una
 „ cum *Silberbornero* Aquas graneas missus fuit, ut iis bene-
 „ ficium tam accepti adferret nuntium, simulque modum, rite
 „ isto fruendi, sapienter demonstraret (***) . Singula vero,
 „ omniaque tam liberaliter dextreque accuravit, ut Hero
 „ gratus esset, atque apud bonos omnes in honore pretio-
 „ que, quod *Pantaleon Candidus* in carmine suo de Joanne I
 „ clare testatur:

Gal-

(*) Est is, quem *Sleidanus* lib. XXI de *statu religionis* p. m. 606 *Joannem Tischellium* vocat. & *Herzogius Chron. Alf.* L. IV, p. 122 *Johann Tischlein, der Rechten Doctor ihren (civitatis) Syndicum.*

(**) *Freherus*, quem hic sequimur, (l. c.) dicit commendatum a *Christophoro Landschadio*, *Henrico Schorrio*, *Henrico Stibero*, gubernatore, Cancellario, & consiliariis Bipontinis. Sed enim vero, quod ad nomina *Schorrii* & *Stiberi* errat. Ille enim vocabatur *Jacobus*, iste vero *Joannes*.

(d) Quod testantur novæ creationis literæ d. 1 Jan. 1573 datæ.

(***) Vide *Pantal. Candidum* in laudem *Johannis I* &c. L. IV p. 63 sq. pluribus hæc canentem.

*Gallus item juris doctor, rerumque peritus,
Tuschelius, nulli non inservire paratus,
Principis egregie commissa negotia gessit.*

„ Quin tanti CAROLO, duci Birckenfeldensi, marchionibus
„ Badensibus, aliisque S. R. I. proceribus visus, ut confi-
„ liarii sanctioris haberetur loco (e). Sub anni CIOCCI ini-
„ tia, quum Birckenfelda (ubi resignationi tabularum Ca-
„ roli ducis testamentariarum interfuit) domum revertisset,
„ æstu febrique jactari cœpit, ac XIII die post viribus con-
„ sumtus, morte placida extinctus, ipso die Matthiæ Apo-
„ stolo in fastis sacro, ætatis LXX annorum tumuloque in
„ æde sacra illatus est (f).

„ In conjugio vixit cum *Susanna, Jacobi a Castellaun,*
„ quæstoris Crucenacensis filia; ex qua, præter filiam uni-
„ cam, quatuor genuit filios (g) & inter hos tres jurium
„ doctores, quorum unus *Fredericus Conradus Tuschelinus* rei-
„ publicæ Norimbergensi, ceteri aliis imperii principibus,
„ ordinibusque cum honore inservire (h). „

P 3

XI.

- (e) Narrat hoc *Joannis* fide *Freheri*, atque vere. Ex eo autem col-
ligimus, *Tuschelinum* sacris A. C. adhæsisse. Fuerit quum idem
inspector ecclesiarum & scholarum, hoc de Sponhemicis, quas
subinde visitavit, intelligendum est. Neque enim Bipontinæ ec-
clesiæ & scholæ illustri nostræ ratio ab an. 1588 patiebatur, ut
is harum curam ageret atque præfecturam.
- (f) Tum elogio sepulchrali, cujus tamen copia mihi non est, tum
sermone funebri carminibusque, quibus etiam caremus, com-
mendata fuit ejus memoria.
- (g) Imo plures, certe quinque, *Jo. Rupertum, Henricum, Fride-
ricum Conradum, Wolfgangum Wernerum & Joannem*: atque
duobus aliis in infantia mortuis positum legebatur epitaphium in
templo nostro.
- (h) *Joannes* quidem *Robertus*, inter tres fratres J.U.D. primus, Mar-
chionis Badensis a consiliis aulicis fuit, atque d. 19 Nov. 1628 vitam
siniit; *Fridericus Conradus* a consiliis & Palatinis & Noricis f.